

"PRESTENE" I GUDBRANDSDALEN

De eiendommelige "prestene" langt nord i Gudbrandsdalen er en morsom turistattraksjon som også er lett tilgjengelig for veifarende. Men nå trues de av vær og vind, og det ligger en utfordring i å forvalte dem riktig slik at vi lengst mulig skal kunne glede seg over dette flotte naturfenomenet.

TEKST: Lars Erikstad, Norsk institutt for naturforskning (NINA)

Kvitskriuprestin er et yndet turistmål om sommeren. Det er anlagt sti inn i området som er skiltet som severdighet langs E6 nede i Gudbrandsdalen. Et søk på internett gir om lag 100 treff. Svært mange er knyttet til utenlandske reiseskildringer.

Nordgudbrandsdalen er kjent for at det ligger mye morene i bratte sidedaler. Flere steder har de blitt erodert og danner raviner og vegetasjonsløse erosjonskanter. På en

rekke plasser er det påvist interstadial alder (en varm periode under siste istid).

Morenen i Uladalen er ganske hard når den er tørr, men regnskurer vil vaske bort de delene som ikke er dekket av store, flate steiner som beskytter mot regnvannet. Erosjonen pågår kontinuerlig, og de fremste "prestene" vil forsvinne, mens nye dannes lenger inn. De høyeste søylene er om lag seks meter, og det hevdes at de vi ser i dag er mellom 100 og 200 år gamle.

Morenen er lys, og de vegetasjonsløse jordpyramidene synes derfor godt i terrenget som domineres av granskog.

Kvitskriuprestin er en liten gruppe jordpyramider som ligger i en bratt dalside i den trange Uladalen øst for Selsverket og nord for Otta. Fra E6 kommer du dit ved å ta den gamle bilveien til Mysusæter som tar av mellom kirken og den gamle brua på Selsverket. Vel to og en halv kilometer forbi bommen ved Uladammen ser du de hvite søylene som har fått det flotte navnet Kvitskriuprestin. Navnet skyldes antakelig at de likner på prester med kappe og krage.

Søylene dannes ved at nedbørsvann graver i morenen. Flate steinblokker vaskes frem og blir liggende som et lokk som beskytter morenematerialet mot regnskurene. Legg merke til dels kraftig undergraving av den store pyramiden til venstre i bildet.

DEN STØRSTE KOLLAPSET

Jordpyramidene, sammen med et område både på opp- og nedsiden, er vernet etter naturvernloven som naturminne. Vernet ble gjort ved kongelig resolusjon i 1977 og omfatter et areal på 3,4 ha. Verneformålet er "å verne en forekomst av velutviklede jordpyramider som eksempel på en form for jorderosjon som er meget sjelden i Nord-Europa".

Det er viktig at verneformålet viser til jorderosjonen som prosess. Denne prosessen danner pyramidene, men vil også før eller senere ødelegge dem. Spørsmålet er hvor varige pyramidene er, og hvordan de bør

forvaltes som naturminne og som en viktig naturattraksjon.

De viktigste spørsmålene i denne sammenhengen er hastigheten på erosjonsprosessen, om nye pyramider stadig er under dannelse (se lenger ned i avsnittet), om menneskelig påvirkning øker erosjonshastigheten, og om det i så fall er mulig å gå inn med avbøtende tiltak for å hindre dette. Det er også viktig å se på om det finnes alternative lokaliteter som kan overta og supplere verneformålet og attraksjonsverdien hvis prestene skulle stå for fall.

Allerede for rundt 15 år siden kom denne debatten opp da en av de største pyramidene kollapset. Det ble da antydning at en av årsakene til dette var økt avrenning langs basis av pyramiden og en viss økt slitasje knyttet til høye besøkstall i området. Det ble satt i gang tiltak for å lede ferdsele vekk fra selve pyramidene og å lede overflatevann vekk fra området.

GRUNNLAGET FALLER

I dag ser vi at det er i gang en tilsvarende utvikling i tilknytning til den største pyramidegruppen. Også denne gang ser vi at økt sideveis erosjon ved rotpunktet til pyramiden ser ut til å være et viktig punkt. Pyramiden undergraves av rennende vann. Dette er en prosess som kan gå fort, og hyppigere nedbørepisoder med stor overflateavrenning vil uten tvil representere en akutt trussel mot pyramidene.

Så vidt jeg kan se er det ikke så mye å gjøre med dette. Kanskje det er en mulighet å grave en grunn grøft i bunnen av ravinen for å hindre sideveis erosjon. Uansett må vi nok imidlertid se i øynene at denne kjent naturattraksjonen i Gudbrandsdalen har en begrenset levetid, og at verneformålet som er knyttet til erosjonsprosessen også inkluderer prestenes fall. Hvor lang levetid prestene vil ha, er ikke godt å si. Men i den perioden som området har vært vernet er allerede en stor pyramide falt. Nå ser det ut som noen av de største gjenværende pyramidene også er svært utsatt, og det betyr at vi relativt snart kan forvente større endringer.

Nye pyramider dannes stadig. Men på grunn av at morenelaget er relativt tynt, vil de ikke bli like store og imponerende slik som dagens prester. Den dagen den store gjenværende pyramidegruppen faller, vil området derfor miste mye av sin kvalitet som et imponerende naturdokument. Gjenværende verdi som referanseområde for jorderosjon i Gudbrandsdalens sidedaler vi kunne bestå, men grunnlaget som en viktig naturattraksjon vil bokstavelig talt falle.

FRITTGÅENDE TURISTER

Det høye besøkstallet representerer også en utfordring. Folk har en tendens til å bevege seg ute mellom prestene, noe som kan føre til økt erosjon. Dette representerer også en sikkerhetsrisiko for besøkende. Dette kan løses ved bedre besøkstilrettelegging og bedre informasjon på stedet. Forvaltningen bør derfor i sin informasjon legge økende vekt på selve naturprosessen og dennes referanseverdi. I denne sammenheng trengs mer informasjon og kunnskap om både denne lokaliteten og lignende lokaliteter i området.

Kvitskriuprestin illustrerer hvor viktig det er å klargjøre verneformål og forvaltningsstrategier når man verner områder der aktive geologiske prosesser spiller en avgjørende rolle. Lokalt behov for å utnytte områder som turistattraksjoner kan godt brukes som en inngangsport for faglig informasjon, men kan også komme i strid med verneformålet. Manglende klarhet og forvaltningsstrategier kan fort føre til uoverstigelige forvaltningsproblemer. Debatt om forvaltning og bruk vil på den annen side engasjere og øke forståelsen for geologiske naturverdier og hvordan de kan fungere som lokale turistressurser.

I Nord-Europa er jordpyramidene i Uladalen enestående, men det finns flere slike naturfenomener i Sør-Europa, bl.a. i Alpene, i Pyreneene og i Romania.

NAVNESTRID

Prestene har minst fem forskjellige skrivemåter: Kvitskriuprestane – ene – ein – in – inn (Kunnskapsforlagets Store Norgesatlas skriver "Kvitskriduprestin"). I henhold til Statens kartverk (stedsnavnregisteret) er skrivemåten på N50-kartet "Kvitskriuprestin" godkjent. Sel kommune vedtok høsten 2005 at det skulle reises navnesak og anbefalte skrivemåten *Kvitskriuprestein*. Statens kartverk har avslått søknaden, men den er nå anket inn til klagenemnda i Kultur- og kirkedepartementet. En avgjørelse ventes for sommeren

FREMTIDEN

Vi får håpe at Kvitskriuprestin vil bestå enda i mange år, og at kommunen og naturforvaltningen bruker tiden til å se på hvordan området kan fungere etter at de store prestene faller og hvordan andre tilsvarende områder i distriktet kan brukes i turistsammenheng. Kanskje Nordgudbrandsdalens istidshistorie har et større og mer helhetlig potensial som kan tas i bruk i en bredere sammenheng enn det Kvitskriuprestin alene har representert?